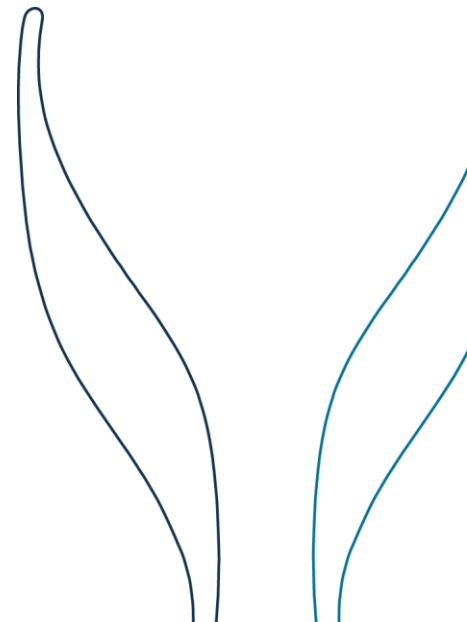
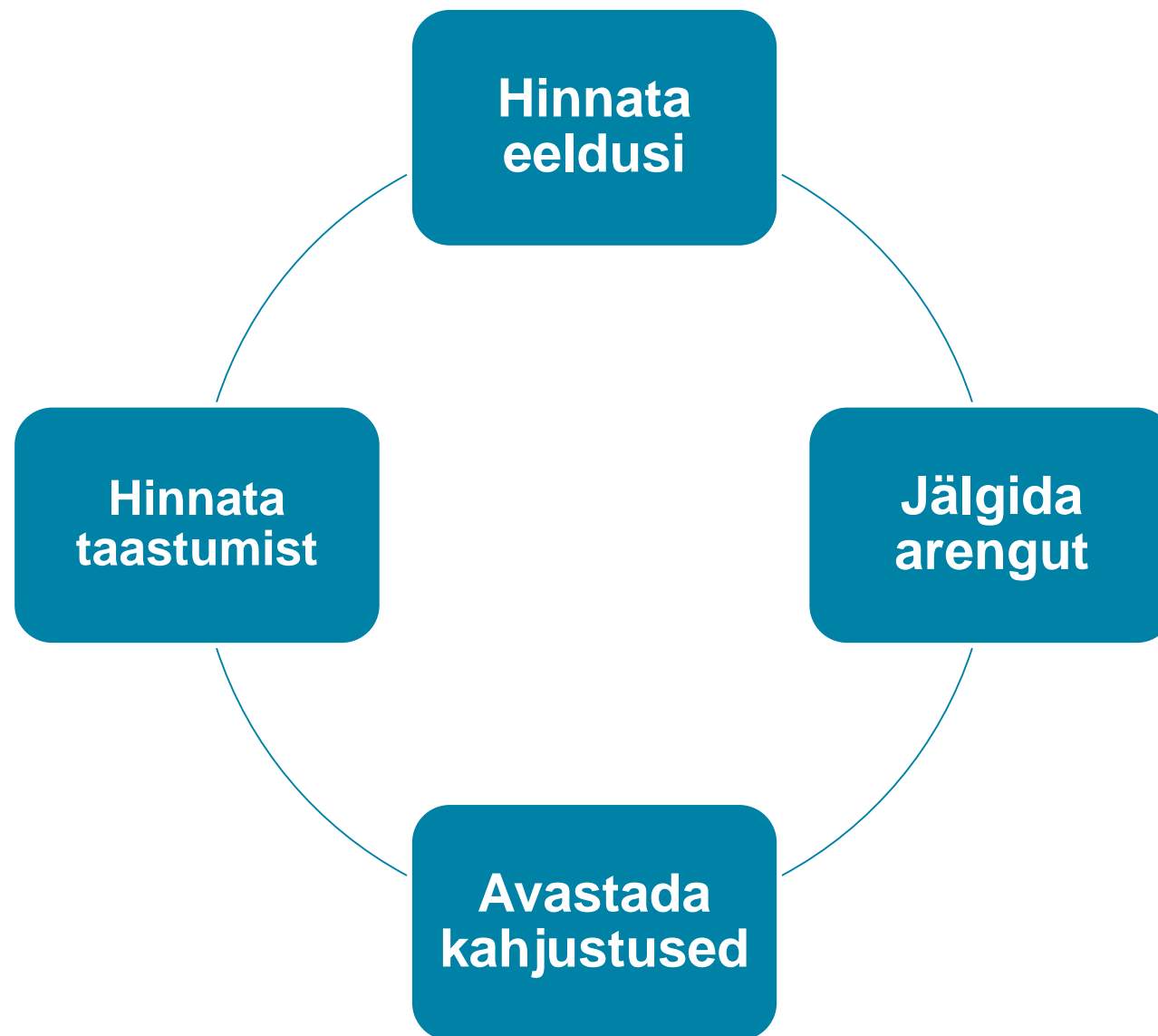

Kuressaares
9.09.2017

Sportlasele olulised analüüsid

Dr Anneli Raave-Sepp

Füüsilise koormuse korral:

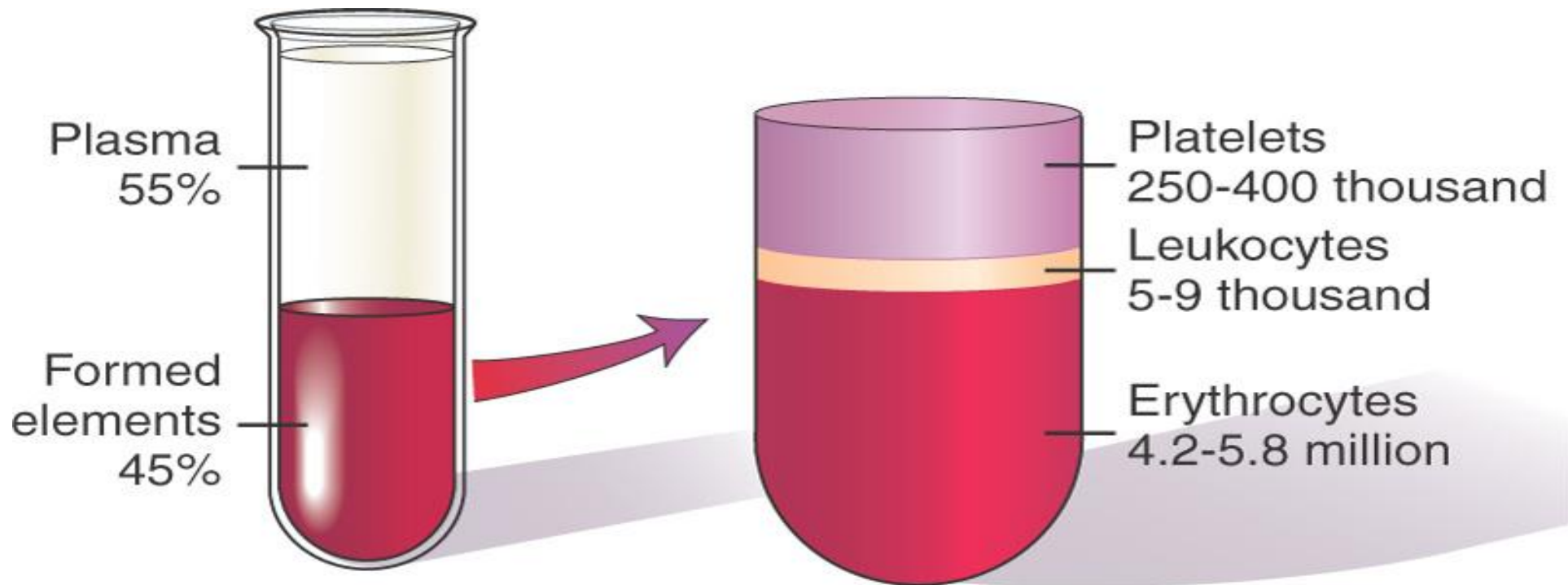
- Organismi vajadus hapnikuga varustatusele on suurem
- Energia vajadus on suurem
- Intensiivistub ainevahetus
- Erinevate mineraalainete ja vitamiinide vajadus on suurem
- Oht lihaste ja kogu organismi ülekoormuse, kurnatuse ning kahjustuse tekkeks on suurem
- Jne

Tähelepanu pöörata:

- Organismi hapnikuga varustamise võimekusele
- Lihas- ja luukoe seisundile
- Närvisüsteemi seisundile
- Süsivesikute, lipiidide ja valkude ainevahetusele
- Organismi taastumisele
- Immuunsüsteemi seisundile
- Jne

Inimesel (70 kg) on ~5 liitrit verd
Sellest:

1 μl veres on umbes:

Copyright © 2006, 2003 by Mosby, Inc. an affiliate of Elsevier Inc.

Hinnang vererakkudele ja hemoglobiini hulgale

Võimaldab anda hinnangu:

Organismi hapnikuga varustatuse võimekusele

Kehvveresuse ehk aneemia riskile või olemasolule

Immuunsüsteemi ühe tähtsa lüli toimimisele

Verehüübimise võimekusele

Organismi hapnikuga varustamine

Hapnikut kannab hemoglobiin (paikneb erütrotsüütides ehk punavererakkudes)

Lihastes toetab müoglobiin

Keskne element on
RAUD

Organismi hapnikuga varustamine

Lihaste piisav hapnikuga varustamine:

Parandab lihaste jõudlust, sooritusvõimet, vastupidavust

Vähendab piimhappe (laktaadi) kuhjumist, soodustab piimhapest vabanemist

Tagab ja kiirendab koormusest taastumist

Hgb

ref.väärtus:

M 136-163 g/l

N 118-150 g/l

RBC ref.väärtus:

M 4,4-5,4 x 10¹²/l

N 4,0-5,1 x 10¹²/l

Vähe hemoglobiini (Hgb) ja erütrotsüüte (RBC) –
kehvveresus (aneemia)

Kõrge Hgb ja RBC – hapnikuga varustus on
parem, eelis vastupidavusaladega tegelemiseks

NB! Liiga palju erütrotsüüte ($> 6,0 \times 10^{12}/l$), kõrge
Hgb väärtus ($> 180 \text{ g/l}$):

Veri on liiga „paks“

Aeglasem verevool

Hapnikuga varustus halveneb

Suurem trombide tekkimise oht

Punavererakke kirjeldavad indeksid:

MCV – keskmine erütrotsüütide suurus

MCH – keskmine hemoglobiini sisaldus rakus

RDW – kas rakud on ühesuguse suurusega?

Muutused punavere indeksites:

Võimaldavad avastada **aneemiaeelset seisundit**

Annavad teavet **aneemia põhjuse** kohta, nt:

MCV normist madalam – rauapuudus

MCV normist kõrgem – vitamiin B12 puudus

25.a.naissportlase hemogrammi punaverenäitajad:

	Ref.väärtus	20.11.16	01.02.17
Hgb	118-150 g/l	128	97
Hct	37-47 %	38,5	32,7
RBC	4-5,1 x 10 ¹² /l	4,78	3,95
MCV	85-97 fl	83,4	79,4
MCH	28-36 pg	27,2	26,7
RDW	10-15,5 %	15,3	19,7
Ferritiin	10-150 µg/l	12,8	4,3

Väsimus, sooritusvõime vähenemine

**Ferritiin vähemalt
40-50 µg/l
Sportlasele rohkemgi**

Hemo- ja müoglobiini sünteesiks on olulised:

Raud (depoo hindamiseks määratakse ferritiini)

Vask

Vitamiinid B6 ja B12

Folaat (foolhape)

Hinnang valgeverele (leukotsüüdid)

Hinnang leukotsüütide (WBC) üldhulgale ja jaotusele:

Immuunsüsteemi seisund ja vastuvõtlikkus nn
külmetushaigustele

Põletike, koekahjustuste olemasolu

Allergia esinemine

Mittehaiguslikud põhjused:

Füüsiline koormus

Söömine

Tugev valu, hirm jt emotsioonid

WBC ref.väärtus:

M 4,5-10 x 10⁹/L

N 4,1-9,4 x 10⁹/L

Leukotsõõtide roll: kaitserakud

Neutrofiilid – esmane kaitse bakterite vastu

Lümfotsüüdid – esmane kaitse viiruste vastu ja
kaitse organiseerimine

Monotsüüdid – ägedatest põletikest paranemine,
pikaldase kuluga põletikud

Eosinofiilid ja basofiilid – allergia, parasiidid

Immuunsüsteemi peamiseks rolliks on kaitsta organismi erinevate haigustekitajate vastu

Immuunsüsteemi tugevdavad:

Raud

Tsink

Seleen

Vitamiinid C, A ja D

SYNLAB Trombotsüüdid (vereliistakud)

Trombotsüütide roll:

Osalevad verehüübimises

Tagavad esimestena verejooksu peatumise

Vere hüübimiseks on vajalikud:

Kaltsium

Raud

Vitamiinid C, K

Hct ref.väärtus:

M 40-54%

N 37-47%

Näitab vererakkude ja plasma vahekorda

Iseloomustab vere „paksust“

Peegeldab kaudselt organismi veebilanssi

Hct kõrge väärtus – veri on liiga rakurohke ehk „paks“
(põhjuseks nt veepuudus)

Hct madal väärtus – veri on liiga rakuvaene (põhjuseks nt aneemia)

SYNLAB Rauda olulisus

Hapniku sidumiseks ja transpordiks

Energia tootmisel

Rakkude kasvu ja arengu reguleerimisel

Normaalseks vaimseks tegevuseks ja närvisüsteemi arenguks

Vastupanuvõime suurendamiseks haigustele

Stressitaluvuse parandamiseks

Väsimuse vähendamiseks

Südame ja lihaskoe talitluseks

Hüübimise tagamiseks

Naha ainevahetuseks

Ööpäevane vajadus on täiskasvanutel ~10-20 mg

Rauda leidub nii loomses kui taimses toidus

Toidus olevast rauast imendub ~10-15%:

Taimset päritolu rauast ~5%

Loomsest rauast ~15-35%

Taimsed allikad: maasikad, mustsõstrad, tomatid, paprika, porgand, virsikud, aprikoosid, viinamarjad/rosinad, rukkileib, nisukliid, õllepärm, kartul, kaunviljad, petersell, seller, kapsas, brokkoli, spinat ja spargel, sojatooted, kreeka pähklid, idandid, kõrvitsaseemned, küüslauk

Rauarikkad on ka nõgesed, võilille lehed, hapuoblikas

Loomsed allikad: punane veise- ja sealiha, veretooted, maks, munakollane, lõhe, tuunikala, austrid, rannakarbid

Punane vein

Raua imendumine

Raua imendumist soodustavad:

Toidu termiline töötlemine

C vitamiin

Raua imendumist takistavad:

Kaltsiumi- ja kiudaineterikkad toidud

Rohke tee, kohvi ja karastusjookide tarbimine

Ravimite (nt antibiootikumid, aspiriin) tarvitamine

Suurenenud vajadus: lapsed, noorukid, naised (rasedus, imetamine), sportlased

Vähene manustamine: ebapiisav tarbimine (lapsed ja eakad)

Häiritud imendumine: rohke kohvi, tee, karastusjookide, piima joomine, seedetrakti haigused

Suurenenud kadu: regulaarsed veredoonorid, verejooksud (nt valuvaigistite tarbimine, ekstreemne füüsiline pingutus), tugev higistamine

Rauapuuduse tagajärjed, sümptomid

Väsimus, uimasus, isupuudus, üldine nõrkustunne

Vähenenud stressitaluvus (depressioon)

Halvenenud termoregulatsioon ja pidev külmatunne

Nõrgenenud immuunsüsteem ja sage haigestumine

Vähenenud füüsiline vastupidavus ja lihasjõudlus, aeroobne sooritusvõime

Rahutute jalgade sündroom

Vähenenud töövõime, keskendumis- ja õpiraskused

Häired kognitiivses ja mälu funktsioonis

Sagedased pea- ja lihasvalud

Juuste väljalangemine, küünte rabedus, naha jumetus

Suurenenud insuldi-/infarktirisik

Lapseeas kasvu- ja arenguhäired

Analüüsina on oluline hinnata **raua tagavara – ferritiini**
NB! Tegemist on valguga, mille tase veres tõuseb
koekahjustuste, põletike ja füüsilise koormuse korral

Ferritiin vähemalt
40-50 µg/L

Lihaste ja luukonna arengu, luude tugevuse, lihaste toonuse ja jõudluse, piisava lihaskõõgastuse tagamiseks on olulised:

Erinevad mikroelemendid ja vitamiinid

NB! Piisavalt ja õiges vahekorras!

Hormonaalne tasakaal

Peamiseks ja parimaks allikaks on tasakaalustatud ja mitmekesine toit

Kindlaks tehtud **puuduse likvideerimiseks** kasutada toidulisandeid, preparaate

Lihask- ja luukonna seisund

Lihask- ja luukonna tõrgeteta talitluse tagavad:

Kaltsium, fosfor, magneesium, kaalium, raud, tsink, vask, seleen, D vitamiin

Tagavad:

Lihaste ja luukonna normaalse arengu

Luude tugevuse

Lihaste toonuse ja jõudluse

Piisava lihaslõõgastuse

Nimetatud mineraalainete ja vitamiinide defitsiidi korral esinevad:

Lihaste, liigeste ja luude valulikkus

Lihaskõuetõrgete nõrgenemine

Koormusest taastumise pikenemine

Lihaskrambid

Pikaajalisel defitsiidil luuhõrenemine

Kaltsium ja magneesium

Vastutavad vastandlike lihasfunktsioonide eest:

Kaltsium tagab lihaste kontraktsiooni

Magneesium nende lõõgastumise

**Oluline on kaltsiumi ja magneesiumi õige vahekord
(2-4:1)**

**Ca ref.väärtus:
2,15-2,60 mmol/L**

**Mg ref.väärtus:
0,53-1,11 mmol/L**

Füüsilise võimekuse ja vastupidavuse tagamine

Kehalise koormuse taluvust ja sooritusvõimet suurendavad:

Raud, kaltsium, magneesium, koensüüm Q10

Mõjutab meestel potentsi, spermatogeneesi, eesnäärme funktsiooni, sekundaarsete sugutunnuste arengut

Suurendab lihasmassi ja -jõudlust

Parandab taastumisprotsesse

Testosterooni taset mõjutab:

Toitumine – rasvane toit vähendab, valgurikas tõstab

Kurnatus vähendab

Ülekaal vähendab – naissuguhormooni tase tõuseb, rasvapõletus pidurdub, koormusest taastumine halveneb

Alkoholiga liialdamine vähendab

50-60% energia
vajadusest

Glükoos on rakkude ja kudede peamine energiaallikas

Glükoosi saame:

Toiduga: toiduga saadavad süsivesikud (nt tärklis, sahharoos, laktoos) muudetakse organismis glükoosiks

Organismis on glükoosi tagavara **glükogeenina:**

Maksas (~80g) – kogu organismi jaoks

Lihastes – lihaste endi jaoks

Maks suudab glükoosi toota ka valkudest ja lipiididest – **glükoneogenees:** 12 h paastu järel toodetakse selliselt

~50% glükoosist

Organismis on võimsad glükoosi taset säilitavad mehhanismid

Madalad väärtused võivad esineda, kui toiduga saadud süsivesikute kogus ei ole vastavuses füüsilise koormusega

Püsivalt kõrgenenud väärtused tõstavad südame-verersoonkonna haiguste riski kahjustades veresooni

Eelkõige kahjustuvad jalgade ja väiksed veresooned (silmade, neerude, südame)

Püsivalt kõrgenenud veresuhkru väärtuste korral **liigne suhkur ladestub veresoonesseina** (nagu kolesterool):

Sein pakseneb – halveneb ainete vahetus vere ja keharakkude vahel

Veresoone valendik aheneb – halveneb kudede verevarustus

Sein jäigastub – halveneb kudede verevarustus

Neerupealiste koores sünteesitav steroidhormoon

Tase veres on kõige kõrgem hommikul kella 6-8 vahel,
kõige madalam õhtul 20-22 paiku

Ref.väärtus:
H 138-690 nmol/L
Õ ½ hommikusest

Kortisool valmistab keha ette päevasteks tegemisteks

Energia tootmise regulatsioon ja mobiliseerimine

Aitab valida energia tootmiseks kõige otstarbekama tee: toota seda kas süsivesikutest, lipiididest või valkudest

Reguleerib energia tootmist vastavalt vajadusele

Suunab energiaallika energianäljas kudedesse (nt füüsilise koormuse korral lihastesse)

Füüsiline aktiivsus suurendab kortisooli taset veres ja kõrgem kortisool loob eelduse liikumisaktiivsusele

Stress põhjustab kortisooli taseme kiiret tõusu veres

Mobiliseerib varudest glükoosi ja rasvhapped, et saaks kiiresti toota energiat

Kui stress-situatsioon kestab pikalt ja kortisooli tase on püsivalt kõrge, suureneb söögiisu ja just eriti magusa järele

Ebapiisavat taastumist, kroonilist väsimust, unehäireid võivad põhjustada järgmiste ainete puudus või ka üleliig:

Kaltsium

Magneesium

Raud

B-grupi vitamiinid

Vitamiin C ja D

Koensüüm Q10

Valkude lõhustumise lõpp-produkt

Moodustub maksas

Eritub peamiselt neerude, vähesel määral higiga ja seedetrakti kaudu

Näitab organismi treeningujärgse taastumise efektiivsust

Kõrgemad väärtused võivad viidata:

Intensiivistunud valkude lammutamisele (nt valgurikas dieet)

Lihaseid/organismi kahjustanud treeningule

Neerutalitluse häirele

Noore meessportlase analüüside tulemused:

	Enne treeningut	Vahetult treeningu järgselt	Pärast 2 tunnist taastumist
Uurea mmol/l	4,5	10,7	6,8
WBC x10⁹/l	5,8	12,0	11,5
Neutrofiilide %	62,0	85,1	83,2

Analüüsid:

Kreatiini kinaas

Aspartaadi aminotransferaas

C-reaktiivne valk

Lihaskudedes olev ensüüm

Tagab töötavatele lihastele vajaliku energia (ATP tootmise kreatiinfosfaadist)

Baasväärtused võivad olla sportlastel kõrgemad kui mittesportlastel

Aktiivsust veres suurendab:

Lihaskoormus

Lihaskude kahjustus

Kasutatakse:

Füüsilise koormuse intensiivsuse hindamiseks

Treeningu järgse lihaste taastumise jälgimisel

Ref.väärtus:
M 59-104 $\mu\text{mol/L}$
N 45-84 $\mu\text{mol/L}$

Tekib lihastes lihastöö käigus kreatinfosfaadi lammutamisel (energia saamisel)

Kreatiniini tootmine ööpäevas on küllaltki konstantne

Sõltub lihasmassi suurusest ja lihastöö intensiivsusest

Eritub organismist neerude kaudu

Kõrged väärtused:

Suur lihasmass

Tugev ja kestev füüsiline koormus

Neerukahjustus

Aspartaadi-aminotransferaas (ASAT)

Ref.väärtus:
M <40 U/L
N <32 U/L

Kõigis keharakkudes olev ensüüm

Osaleb valkude, aminohapete sünteesis

Kõige suuremas kontsentratsioonis esineb **südamelihases**
ja **skeletilihastes**, maksas, neerudes

ASAT aktiivsus veres tõuseb lihaskoormuse korral

Püsivalt kõrged väärtused viitavad lihasrakkude
kahjustusele

C-reaktiivne valk (CRP)

Ref.väärtus:
< 5 mg/L

Põletiku puhune valk

Osaleb immuunvastuses, põletikulises protsessis
Kaitseb organismi

Toodetakse maksas

Tavaliselt veres väga madalas kontsentratsioonis

Tõus viitab:

Põletikule

Füüsilisele koormusele

Koekahjustusele (ka ülekoormusest tingitud)

Noore meessportlase analüüside tulemus:

	Tavapärane	Soojendus	Intensiivne koormus	Lõõgastumine
ASAT U/I	30-35	47	57	47
CK U/I	114-212	355	476	418

D vitamiini roll organismis

Kaltsiumi ainevahetuse reguleerimine

Luude ning hammaste tugevuse tagamine

Vajalik, et keharakud kasutaksid energia saamiseks glükoosi

Osaleb lihaskontraktsiooni, kehaasendi ja tasakaalu regulatsioonis

Oluline immuunsüsteemi häireteta ja adekvaatses funktsioneerimises

Reguleerib vererõhku ja toetab südametööd

D vitamiini puudus

Oht luude ja liigete vigastustele

Häirub lihaste töö ja piisav lõõgastumine

Kukkumise oht suureneb

Esineb liigne väsimus

Suurenenud vastuvõtlikkus viirushaigustele

Haigusriskide (südamehaigused, suhkruhaigus, vähk?)
suurenemine

D vitamiini allikad

Heeringas, D vitamiiniga rikastatud piimatooted

Suvekuude keskpäevane päike

(20-30 min päikese käes)

NB! Septembrist maini tuleb

kindlasti preparaadina juurde tarbida

Optimaalne sisaldus veres on > 75 nmol/L

Sportlastel soovitav 100-120 nmol/L

Et analüüsides oleks abi, on oluline:

Ennast vere andmiseks korralikult ette valmistada

Valida õiged analüüsid

Anda analüüsitulemusele hinnang

Vastavalt tulemustele tegutseda

Standardtingimused:

- Parim vere andmise aeg on hommikul kella 7.00 ja 9.00 vahel (enne 12.00)
- Peab olema vähemalt 1 tund ärkvel
- Peab olema söömata/joomata 10-14 tundi
  - See kehtib ka kohvi ja alkoholi kohta!
  - Lubatud on juua 1 klaas puhast vett

- Ei tohi suitsetada
- Võimalusel mitte tarvitada ravimeid
- Vältida emotsionaalset ja füüsilist koormust
- Enne vere andmist vähemalt 15 minutit rahulikult istuda
- Protseduuri ajal peab suu olema tühi (ei tohi süüa, juua, närida nätsu vms)

Analüüsitulemuse hindamine

Labor annab vastusega kaasa inimese soole ja vanusele vastavad referentsväärtused

Analüüs	Mehed	Naised
Hemoglobiin	136-163 g/L	118-150 g/L
Ferritiin (raua tagavara)	28-370 µg/L	10-150 µg/L

Kas tulemus on nn „normis“ ehk kas jääb referentsväärtuste piiridesse?

Jah

Korras

Ei

**Viide
võimalikule
probleemile**

Kontrolli sagedus sõltub:

Füüsilisest koormusest

Soprtlikest eesmärkidest

Inimese vanusest

Haiguste riskitegurite olemasolust

Tervisekontrolli sagedus sportlasele

Põhjalik kontroll – vähemalt 1 x aastas

Ideaalne – 2 või enam x aastas

Nt enne hooaega ja hooaja lõpus

Koormuse ja taastumise hindamiseks

Enne intensiivset treeningut

Vahetult treeningu järgselt

Mõne tunnise taastumise järgselt

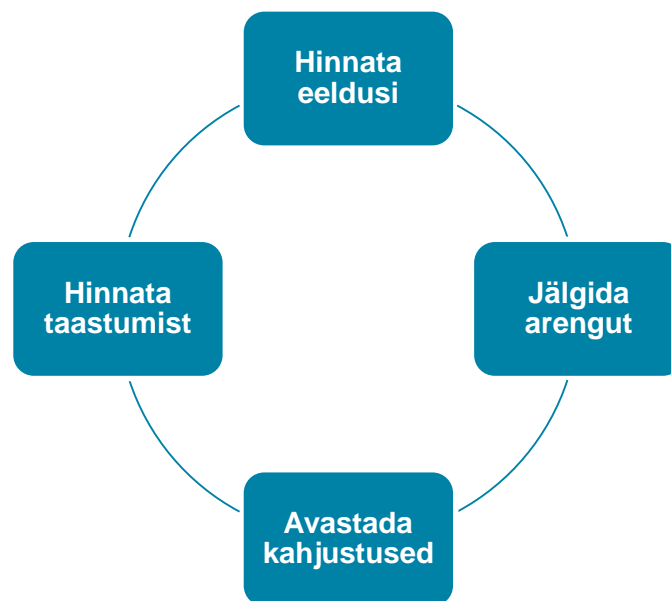

Jälgida tulemuste dünaamikat

Võrrelda tulemusi eelmiste tulemustega

Kuupäev	6.03.15	8.03.16	29.09.16	9.03.17
Hemoglobiin g/l	163	158	138	130

SYNLABI analüüside paketid

Sportlasele on sobivad:

Tervisesportlase pakett

Terviseriski pakett

Mineraalainete pakett

Vitamiinide ja mikroelementide pakett

+ üksikanalüüsid

Analüüside paketid on eeskätt mõeldud terviseprobleemide ennetamiseks

Patoloogiate korral soovitame kindlasti pöörduda arsti poole

Analüüside info

SYNLAB Eesti OÜ laborites

Patsiendiportaal www.minu.synlab.ee

Labori klienditugi:

Telefon: 17124

E-mail: klienditugi@synlab.ee